

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д.23.20.611 Диссертациялык кеңешине Калиев Азамат Сайитовичтин “Этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу (этносаясий анализ)” деген аталыштагы 23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясына карата экинчи расмий оппонент, саясий илимдеринин кандидаты Мусуралиева Мээрим Мамбеткалыковнанын

ПИКИРИ

1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу жана анын илимий, жалпы мамлекеттик программалар (практиканын жана илимдин, техниканын өнүгүү таламдары) менен байланышы.

Азамат Сайитович Калиевдин “Этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу (этносаясий анализ)” деген темадагы 23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын кол жазмасы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.Алтмышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д.23.20.611 Диссертациялык кеңешинин профилдик багытына туура келет.

Этностор аралык мамилелер дүйнө элдеринде, ошонун арасында Кыргызстанда социалдык-саясий өзгөрүүлөр менен коштолду. Көп мезгил союздук республика болуп келген бирдиктүү күчтүн уроосу мамлекеттердин өз алдынчалыкты алуусу менен гана чектелген жок. Башкарууну өз колуна алган мамлекеттерде мурдатан билинбей келген пикир келишпестиктерге, саясий туруксуздуктун терс таасири күчөп, этностор аралык чыр-чатактардын ачыкка чыгуусуна түрткү болду. Этностор аралык мамилелерди жөнгө салуу аракеттери негизги маселе катары күн тартибинде туруп, алардын туруктуулугун жана улуттук коопсуздугун жөнгө салуу багытында бир катар перспективдүү пландар иштелип чыкты. Ошого карабастан, мындай этностор аралык конфликтүү көрүнүш Кыргызстандын

реалдуу көрүнүш.

Этникалык топтор өздөрүнүн тарыхый тажрыйбасын, маданиятын, каада салтын сактоого аракеттенишет. Улуттук-аймактык өз алдынчалыкты талап кылган фактылары да кездешет. Көпчүлүк учурда мындай аракеттер менен коштолуп, саясий туруксуздукка, адам өлүмдөрү менен көптөгөн материалдык чыгымдарга алып келет. Официалдуу маалыматтарга таянсак 1963, 1990, 2010-жылдары жогорудагыдай мүнөздүү белгилерге ээ каргашалуу окуялар катталган. Кагылышуунун негизги себептери катары саясий туруксуздук, экономикалык, социалдык, саясий, аймактык, саясий элитанын бийлик үчүн күрөшүндөгү конфликтке алып келген чакырыктары, бийлик үчүн күрөш, этностор аралык байланыш менен мамилелердин чыңалуусун жараткан. Адамзат канча мезгил жашаса, ошончо мезгил конфликтүү кырдаал коштоп жүргөндүктөн бул феномендин илимий анализи дайыма актуалдуу болуп саналат. Анткени этностор аралык конфликтер үстүртөн жалпылаштырып караганда келип чыгуу себептери окшош бирдей сыяктанат. Ал эми тажрыйба менен изилдөөлөр көрсөткөндөй, бири-биринен кескин түрдө айырмаланат. Дүйнөлүк тажрыйба колдонгон өкмөттүк эмес уюмдардын ыкмаларын өздөштүрүү менен Кыргызстан да полиэтникалык мамлекет катары этностор аралык мамилелерди позитивдүү, сапаттуу жөнгө салуусу, мамлекеттин этнос саясатын жолго коюусу зарыл. Жергиликтүү мааниде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өкмөттүк эмес уюмдарынын ролун саясий анализдөө учур талабы.

Андыктан, этностор аралык өнүгүү тенденцияларын прогноздоо, улуттук-этникалык толеранттуулук принциптерин ишке ашыруу, коомдогу инсандын ордун социо-маданий аң сөзимин жогорулатууга багыт алуу, кадр саясатын жүргүзүү, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өкмөттүк эмес уюмдарынын ролу изилдөөнүн негизги мазмунун түзүп, теманын актуалдуулугунан кабар берет.

2. Диссертацияда жетишилген илимий натыйжалар.

А.С. Калиевдин саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациялык ишинин кол жазмасында бир катар жаңы илимий-практикалык саясий жыйынтыктар алынган. Ал жетишкендиктер кыргыз саясий илимине белгилүү деңгээлде салым кошуп, кыргыз саясий илиминин өнүгүшүнө да алгылыктуу таасир тийгизе алат. Алар төмөнкүлөр:

1-жыйынтык. Автор өз изилдөө ишинде этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролун комплекстүү иликтеген. Анда саясий изилдөөлөрдүн негизинде теманын актуалдуулугун илимий маанисин белгилөө менен теманын жаңычылдыгын ачып бере алган. Мында алгачкы жолу изилдөө объекти катары этностор аралык конфликт учурундагы

жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдарынын мисалында караган. Теманы изилдөөнүн жаңычылдыгы автордун жеке салымы так белгиленип, коргоого алынып чыгуучу жоболор конкреттүү аныкталган.

2-жыйынтык. Талапкер каралып жаткан проблема боюнча алгачкы илимий эмгектерди чогултулган материалдарды системалаштырган, андан сырткары саясий талдоого алган. Тагыраак айтканда этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу кеңири ачылып, Кыргызстандын түштүгүндөгү конфликттин мисалында каралган. Социологиялык сурамжылоо жүргүзүлүп тарыхый, оозеки булактардын бай маалыматтары колдонулуп, саясий, илимий, саясий архивдик жана КР УИАсынын кол жазмалар фондундагы материалдар теманын булактык базасын кыйла кеңейте алган. Иштин методологиялык негизи жана изилдөө ыкмалары негиздүү ачылган.

3-жыйынтык. Диссертант кыргыз тилине берилген статус мамлекеттеги демократиялык кыймылдардын таасирлери, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын негиздери, өлкөдө жашаган башка этностор арасында нааразычылыктар Кыргызстан элинин Ассамблеясынын түзүлүшүнө, этностор аралык мамилелерге байланышкан президенттердин жарлыктарын, мыйзамдарды, этникалык өнүгүү концепцияларын кабыл алынуусуна түрткү болгондугу анализденген.

4-жыйынтык. Этностор аралык конфликтерди жөнгө салууда жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары негизги күч. Анткени көйгөйлөр токтоосуз чечүүнү талап кылган жергиликтүү маселеден башталат. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өзүнүн аймагындагы жарандарынын көйгөйлөрүн жакшы билишет жана аларды чечүүгө милдеттүү. Ал көйгөйлөрдү чечүүгө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын мүмкүнчүлүктөрү бар экендиктери тастыкталган.

5-жыйынтык. Кыргызстандын түштүгүндөгү жергиликтүү жамааттын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын этно конфликтерди токтотууда жана чечүүдөгү тажрыйбасы иликтенген. Алардын конфликти жөнгө салууда чоң мүмкүнчүлүгү бар экендиги аныкталып анализденген.

6-жыйынтык. Өкмөттүк эмес уюмдардын Кыргызстандын түштүгүндөгү этностор аралык мамилелерди жөнгө салууда аткарган иштери оң таасирдүү болгону менен терс таасирдүү тажрыйбалары да саясий талдоого алынган.

3. Ички бирдиктүүлүгүн баалоо жана актуалдуу маселелерди чечүүдө белгиленген натыйжалардын багытталынышы, теориялык жана прикладдык милдеттери.

Диссертант изилдөөсүндө ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер кыргыз саясий илиминде олуттуу мааниге ээ. Маселен:

Биринчиден, Этностор аралык мамилелердин примордиалисттик, конструктивисттик жана инструменталисттик концепциялары изилдөөнүн парадигмаларын түзгөн. Этностордун, улуттун (нациянын) түзүлүшүнө ар түрдүү көз караштар болгону менен этностун алгачкы калыптануусу уруулук же топтук түзүлүштөн башталат деп эсептешет.

Экинчиден, Кыргыз Республикасындагы болуп жаткан демократиялык саясий процесстер: 2005 жана 2010-жылдардагы саясий төңкөрүштөр, 2010-жылдагы кыргыз-өзбек этникалык кагылуушуусу, мамлекеттик башкаруу системасынын парламенттик-президенттик башкаруу системага өтүү жана көп партиялуу системанын республикадагы тажрыйбасы этностор аралык мамилелердин туруктуу өнүгүүсүнө негиз болушу үчүн саясий партияларга этностук азчылыкка квоталар шайлоо кодексине киргизилген жана Кыргыз жаранынын калыптануу концепциясы кабыл алынган.

Үчүнчүдөн, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, эл аралык жана мамлекеттик укуктук нормаларынын негизинде этностор аралык келишпестиктердин алдын алууга, мыйзам чегинде этностор аралык мамилелерди бекемдөөгө түз жоопкерчиликтүү жана социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө этникалык топтун өкүлдөрүн катыштыруу аркылуу этностор аралык конфликтерди жөнгө салып, мамилелерди өнүктүрүүгө багыт алуу мүмкүнчүлүгү бар. Мамлекеттик масштабда жаңы институттарды түзүүнүн кажети жок. Себеби жергиликтүү өз алдынча башкаруу мыйзамында жана түзүлгөн өз алдынча башкаруу органдарынын структурасы этностор аралык конфликтердин алдын алууга жеткиликтүү мүмкүнчүлүгү талданган.

Төртүнчүдөн, жергиликтүү жамааттын, айыл аксакалдарынын жана диний уюмдардын өкүлдөрүнүн кызматташтыгы Ош, Жалал-Абад жана Өзгөн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары конфликти токтотууда жана жөнгө салууда алгылыктуу тажрыйбага жетишкен. Убактылуу Өкмөттүн башкаруу учурундагы этностор аралык конфликте (июнь 2010-ж.) аталган жамааттар өз тургундарын тынчтанууга, конфликти токтотууга жасаган аракеттери менен легитимдүүлүгүн далилдешкендиги аныкталган.

4. Диссертациядагы жетишилген илимий жыйынтыктардын практикалык мааниси.

Каралып жаткан теманын илимий жыйынтыктарынын жаңычылдык деңгээли катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот.

1-жыйынтык: заманбап методологиялык принциптердин негизинде этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу ишмердигине байланышкан илимий эмгектер, чогултулган материалдар системалаштырылып, аларга саясий анализ берилип, саясий-этнографиялык жактан диссертант тарабынан алгачкылардан болуп комплекстүү изилденген. Муну диссертациялык иштин негизги жаңычылдыгы катары эсептөөгө болот. Бул тема диссертациялык деңгээлде мурда конкреттүү жана жаңы багыттар менен комплекстүү изилденген эмес.

1-жыйынтык: жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өкмөттүк эмес уюмдардын кызматташтагын эске алып, жергиликтүү мамлекеттик жаңы институттарды түзүүнүн зарылчылыгы жок. Укуктук ченемдик актылар жетиштүү, болгону жергиликтүү жамааттарга жеткирүү жана аткаруу, теориялык негиздемелерине жаңыча аныктамалардын сунушталышы, этностор аралык конфликтердин алдын алуу багытында күчтөнтүү ишмердигин азыркы саясий көз карашта сыпаттоосун автордун илимий ишинин **негизги жаңылыгы** катары эсептөөгө болот.

2-жыйынтык: диссертацияда талдоого алынган 2010-жылдагы июнь коогалаңы мезгилиндеги жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иш-аракетин алгачкылардан болуп саясий анализдөө, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, жарандык коомдун жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролун иш багыттарынын негизи болгон туруктуулукка жетишүүнү иликтөөгө алуу, илимий иштин дагы бир жаңылыгы болуп саналат. Бул автордун изилдөөсүнүн дагы бир жаңычылдыгы болуп саналат.

3-жыйынтык: жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын келечектеги кызматташууларынын өсүшүнө багытталган автордун бир катар практикалык сунуштарды берүүсү илимий иштин практикалык мааниси да даана тастыкталган.

4-жыйынтык: автордун бул эмгегин булактык материалдарга негизделген ынанымдуу далилдер менен коштолгон, өз алдынча жана жогорку илимий деңгээлде даярдалган диссертациялык иш деп эсептөөгө болот. Бул аракет иштин ар бир жыйынтыгынын жана корутундусунун негиздүүлүгүн, ынанымдуулугун, далилдүүлүгүн ырастап турат.

5. Диссертациядагы ар бир жыйынтыктын жана корутундунун (илимий жоболордун) негиздүүлүгү жана ынанымдуулук деңгээли

А.С.Калиевдин “Этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу (этносаясий анализ)” деген темадагы 23.00.02. - Саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн даярдалган диссертациясынын кол жазмасы жаңы булактарды илимий айлампага киргизүүнүн негизинде этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролунун негизинде комплекстүү изилдөөгө алынган илимий эмгек болуп саналат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары колдонулган саясий тарыхый фактылар, эксперттик, социологиялык материалдары менен негизделген. Корутунду диссертациялык иштин максаты жана милдеттеринен келип чыккан жоболорго жооп берет. Автордун жекече салымы катары илимий изилдөөнүн жүрүшүндө каралып жаткан маселенин бардык аспектилери, изилдөөчү тарабынан чогултулган материалдар системага келтирилип, диссертациянын структурасындагы иликтенүүчү окуялардын жүрүшү жалпыланып, комплекстүү түрдө иликтенген. Диссертациялык иште каралып жаткан проблема боюнча саясий процесстер логикалык жактан ырааттуу каралып, маселенин бардык структуралык түзүмү боюнча ынанымдуу жыйынтыктар чыгарылган. Демек, диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынып чыгылган актуалдуу маселелерди чечүүдө иштин илимий жыйынтыктарынын ички биримдиги жана багыттуулугу толук жетишилген деп саноого болот.

6. Диссертациялык темага байланыштуу автордун жарык көргөн эмгектеринин мазмунунун диссертациянын илимий жыйынтыктарына, каралган жоболоруна, корутундусуна жооп бериши.

Диссертациянын мазмуну жана илимий жыйынтыктар бир катар эл аралык жана республикалык илимий-практикалык конференцияларда, илимий жыйнактарда апробацияланган. Илимий иш боюнча автордун 22 илимий макаласы, анын ичинен 9 у чет өлкөдөн жарыяланган.

Жарык көргөн эмгектер диссертациянын мазмунуна төп келет жана КР ЖАК койгон талаптарга жооп берет.

7. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши

Автореферат диссертациянын мазмунуна толук туура келет, диссертацияда максаты жана милдеттерине авторефераттын текстинде чагылдырылган материалдар толук жооп берет. Автореферат кыргыз, орус жана

жана англис тилинде идентивдүү резюмелер менен жабдылган.

8. Диссертациянын мазмунундагы жана аны жабдуудагы кемчилдиктер жана изденүүчүгө сунуштар.

Калиев Азамат Сайитовичтин диссертациялык ишинде жогоруда көрсөтүлгөн жетишкендиктер менен катар эле, айрым бир мүчүлүштүктөр да орун алган. Ошондуктан каалоо иретинде төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот:

1. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, өкмөттүк эмес уюмдардын укук коргоо органдары менен болгон аракеттери талдоого алынган эмес.
2. Диссертациянын текстин стилистикалык жана техникалык жактан карап чыгуу зарыл.

Бирок, аталган кемчиликтер диссертациянын жогорку илимий деңгээлин төмөндөтө албайт.

Жыйынтык пикир

Азамат Сайитович Калиевдин “Этностор аралык конфликтерди жөнгө салуудагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өкмөттүк эмес уюмдардын ролу (этносаясий анализ)” деген темадагы **23.00.02** - саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясынын кол жазмасы өз алдынча даярдалган илимий жыйынтыктары ынанымдуу, кыргыз саясий илимине белгилүү деңгээлде салым кошо турган илимий эмгек болуп саналат. Ошондуктан анын автору саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга толук татыктуу деп эсептеймин.

Экинчи расмий оппонент,
саясий илимдеринин кандидаты

Мусуралиева М.М

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА

КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ *Ст. алек* *OK*